

POMEMBNO ODKRIVANJE DELCEV NAŠE SKUPNE VOJAŠKE ZGODOVINE

BESEDILO Marko Pišlar
FOTO Bruno Toič

Brigadir Slovenske vojske v pokoju Janez Kavar, doma iz Križ pri Trziču, je v letih 1999–2003 opravljal dolžnost obrambnega atašeya Republike Slovenije v Združenih državah Amerike. Po koncu diplomatskega dela v Washingtonu je bil v letih 2004–2006 namestnik vojaškega predstavnika Republike Slovenije pri Evropski uniji v Bruslju. Od upokojitve leta 2006 svoj prosti čas namenja tudi preučevanju vojaške zgodovine, zlasti se ukvarja z zgodovino bojevanja v gorah in vojaškega smučanja. Je avtor člankov in knjig z domoznansko ter vojaškozgodovinsko tematiko. V pogovoru za revijo je spregovoril o delu obrambnega atašeya v Združenih državah Amerike in o številnih prijateljstvih ter poznanstvih, ki so mu pomagala pri odkrivanju podrobnosti smučarske tekme ameriške 10. gorske divizije pod Mangartom leta 1945.

🔍 KAKO JE POTEKALA VAŠA VOJAŠKA POT?

Vojaško pot sem začel leta 1969, ko sem bil v 36. generaciji šole rezervnih oficirjev pehote Jugoslovanske ljudske armade v Bileci. Kot rezervni častnik v slovenski teritorialni obrambi in udeleženec ter veteran vojne za Slovenijo sem deloval do leta 1991. Še istega leta sem vstopil v poklicno sestavo Slovenske vojske.

🔍 KAJ VAS JE SPODBUDILO K DELU V OBRAMBNI DIPLOMACIJI?

Ker me je v vojaški karieri pritegnilo delo na področju mednarodnih operacij, v povezavi s katerimi sem se udeležil dveh usposabljanj in tečajev v tujini pod vodstvom Organizacije združenih narodov, napotitev na dolžnost obrambnega atašeya ni bila moja prva izbira. V Združene države Amerike sem vendarle odšel kot drugi vojaški diplomatski predstavnik Republike Slovenije. Pri pripravi na delo v Washingtonu mi je zelo pomagala predhodna izkušnja iz let 1995 in 1996, saj sem kot prvi slovenski častnik uspešno končal vojno šolo ameriške kopenske vojske v Pensilvaniji. Pri vsebinskih pripravah pa mi je koristilo znanje, ki sem ga pridobil kot vodja odseka za mednarodno vojaško sodelovanje na Generalštabu Slovenske vojske med letoma 1996 in 1999.

🔍 KATERE SO BILE PREDNOSTNE NALOGE DELA V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE?

Ko sem bil na dolžnosti vojaškega diplomatskega predstavnika Slovenije v Združenih državah Amerike, se je začel naslednji krog širitve zavezništva. Prednostna naloga dela je bilo zagotoviti polnopravno članstvo Slovenije v Natu in temu so bile podrejene vse druge dejavnosti. Združene države Amerike so bile v tistem obdobju največja in najvplivnejša država v zavezništvu in tudi v svetu. Tudi Washington je bil v političnem smislu nekakšna prestolnica sveta. Kot obrambni ataše sem poskušal ciljno usmerjati prizadevanja za doseg našega cilja, ki je bil članstvo v Natu, tudi skozi videnje gostujoče države. Za Slovenijo kot mlado državo z nastajajočo vojsko je bilo zelo pomembno sodelovanje v okviru vojaškega izobraževanja in usposabljanja. Z dvostranskim sodelovanjem smo intenzivno razvijali nekatere programe za usposabljanje, kot na primer

program IMET in program partnerskih držav. Zelo pomemben del teh prizadevanj so bili naši kadeti, ki so študirali na ameriških vojaških akademijah. Med mojim mandatom v Združenih državah Amerike je imela Slovenska vojska na akademijah največ pet kadetov naenkrat, tri na West Pointu in po enega na letalski ter mornariški vojaški akademiji. Prav naši kadeti so bili ena izmed pozitivnih plati mojega dela. Čeprav nisem imel neposrednega vpliva na njihovo delo, sem bil zanje oseba, na katero so se lahko obrnili po pomoč. Še danes imam vse kadete v zelo lepem spominu, saj so bili odlični fantje in zelo uspešni. Drugo pomembno področje dela pa je bilo partnersko sodelovanje z Nacionalno gardo Kolorada. V Washingtonu je takrat deloval poseben urad, v katerem so bili predstavniki nacionalnih gard iz vseh 51 ameriških zveznih držav. Prav slovensko sodelovanje s koloradsko nacionalno gardo je bilo večkrat izpostavljeno kot zgleden primer, kako se je iz tipičnega vojaškega programa razvilo širše sodelovanje na političnem, gospodarskem in kulturnem področju.

🔍 ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE, V KATERIH STE OPRAVLJALI DOLŽNOST ATAŠEJA, SO SVETOVNA GOSPODARSKA, POLITIČNA IN VOJAŠKA VELESILA. PA TUDI TAMKAJŠNJE ŽIVLJENJE JE PRECEJ DRUGAČNO KOT PRI NAS. KAKO STE SE PRILAGODILI NA NOVO KULTURNO OKOLJE IN KATERI SO BILI NAJVEČJI IZZIVI, S KATERIMI STE SE SPOPRIJEMALI V ŽIVLJENJU TER PRI DELU ONKRAJ LUŽE?

O Združenih državah Amerike sem nekaj vedel že prej. Moja družina izhaja iz Poljanske doline in Podkorena. Z obeh strani so bili moji predniki v tisti veliki skupini Slovencev, ki so se med letoma 1890 in 1910 množično izselili v Združene države Amerike. Ti družinski stiki so se obdržali tudi pozneje in sem jih spremljal skozi otroštvo. Pomembno pri tem pa je bilo,

Pogovor z upokojenim brigadirjem

JANEZOM KAVARJEM

da je bil moj stari stric po mamini strani vojak v sloviti enoti pod poveljstvom ameriškega generala Johna Pershinga, ki je poznan pod vzdevkom Black Jack. Ta sorodnik se je kot ameriški vojak kar dvakrat po sedem let bojeval na Filipinih. Zapustil mi je na roko napisan dnevnik, v katerem je opisal svoje vojne dogodivščine iz tistega obdobja. Spremljanje ameriške kulture me je tako zanimalo že v otroštvu. Ko sem prišel študirat na ameriško vojno šolo v Pensilvanijo, pa sem dodatno izpopolnil znanje na vojaškem področju in spoznal tudi kulturno drugačnost Združenih držav Amerike.

❓ KOT OBRAMBNI ATAŠE V NAJVLIVNEJŠI ČLANICI V NATU STE BILI NAJBRŽ V OBDOBJU SLOVENSKEGA PRIBLIŽEVANJA ZAVEZNIŠTVU INTENZIVNO VKLJUČENI V PROCESSE VKLJUČEVANJA V NATO. KATERI SO BILI NAJVEČJI IZZIVI?

Želja Združenih držav Amerike je bila, da nam posredujejo čim več znanja in izkušenj na različnih vojaških usposabljanjih na vseh ravneh in področjih. Kot sem že omenil, so se slovenski kadeti lahko šolali na vojaških akademijah. Organiziranih je bilo nekaj krajših usposabljanj, Slovenska vojska pa je pospešeno sodelovala z Nacionalno gardo Kolorada. Pomembna naloga je bilo tudi spodbujanje mednarodnega sodelovanja. Spoznal sem, da je bilo za Američane pomembno odkrivanje delcev naše skupne vojaške zgodovine. Smučarska tekma ameriških vojakov na Mangartu je bila samo eden izmed teh delcev, veliko zanimanja pa je bilo tudi za akcije reševanja ameriških letalskih posadk nad Slovenijo. Zelo malo pa vemo o tem, da so Američani med vojno dostavljali pomoč iz zraka. Mozaik teh drobnih dejavnosti je oblikoval celovito sliko o Sloveniji, prav tako o pripravljenosti naše države za vstop v Nato, tudi z vidika skupnih vrednot. Mislim, da smo z vsemi dejavnostmi pokazali, da je Slovenija pripravljena na članstvo v zavezništvu. Rad pa bi poudaril, da sem moral kot ataše reševati tudi manj prijetne stvari. V povezavi z usposabljanjem slovenskih kadetov v Združenih državah Amerike so se pojavile težave pri nostrifikaciji njihovih diplom v Sloveniji. Odgovor iz domovine je bil, da ne moremo nostrificirati diplom, ker nimamo takih šol. Na drugi strani pa nas je ameriška stran zelo resno opozorila, da če Slovenija ne priznava veljavnosti diplom akademij

države, ki je ena izmed najvplivnejših članic v zavezništvu, kako bo lahko njegova verodostojna članica. Po tem so se stvari zelo hitro uredile.

❓ NEREZIDENČNO STE POKRIVALI TUDI KANADO IN ARGENTINO. STE POGOSTO POTOVALI V TI DVE DRŽAVI IN S KATERIMI NAMENI?

Obe državi sem obiskal večkrat, zlasti Kanado. Razlog za večkratni obisk je bil, da mi je bila ta država bližje. V nekdanji letalski bazi Borden v bližini Toronta imajo kanadske oborožene sile veliko središče za usposabljanje, v katerem se je šolalo precej pripadnikov Slovenske vojske. Tradicija pri podelitvah diplom tujim slušateljem je bila, da je bil na slovesnosti prisoten tudi obrambni ataše. V okolici Toronta je tudi močna slovenska skupnost. Slovenski rojaki v Kanadi so bili zelo ponosni, kadar se je med njimi pojavil slovenski obrambni ataše v naši uniformi. Povabljen sem bil tudi na veliko kulturnih prireditev, prav tako sem sodeloval na številnih dogodkih, na katerih so predstavljali vojaško tehnologijo. Temeljni razlog za sodelovanje z Argentino pa je bila močna slovenska skupnost v tej državi. Naše rojake v Argentini sem obiskal z izjemnim veseljem, saj sem videl njihov ponos. V to državo sem zahajal tudi iz popolnoma vojaških namenov. Argentina je ena izmed držav na svetu, ki ima najboljše usposobljene vojaške gorske enote. V mestu Bariloche, ki je drugo središče Slovencev v Argentini, deluje tudi argentinska vojaška šola, katere ustanovitelji so bili slovenski rojaki. Prvi izmed njih je bil Dinko Bertonec, ki je za to šolo napisal veliko priložnikov, ki jih argentinska vojska uporablja še danes. Poleg Bertonec, ki je bil civilni inštruktor plezanja in smučanja na tej šoli, je bilo takrat v argentinski vojski na visokih položajih veliko Slovencev. Kanado sem obiskal večkrat na leto, medtem ko sem v Argentino odpotoval vsaj enkrat na leto.

❓ MED VAŠIM MANDATOM V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE SE JE ZGODIL SLOVITI 11. SEPTEMBER 2001. KAKO JE TERORISTIČNI NAPAD NA SVETOVNI TRGOVINSKI CENTER IN DEL POSLOPJA PENTAGONA ZAZNAMOVAL NADALJNJE ŽIVLJENJE IN DELO V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE?

11. september 2001 je radikalno spremenil življenje in delo v Združenih državah Amerike. Vsekakor je bil ta dogodek najbolj tragičen dan v mojem mandatu. V živo se spominjam, kako je bilo tistega dne, ko se je zgodil teroristični napad. Vendar moram poudariti, da so Američani zelo trezno, stoično in brez panike prenesli ta šok. Nekaj več kot sto metrov od točke, kjer je v del poslopja Pentagona treščilo letalo, je bil kurirski objekt, v katerem smo tuji obrambni atašaji redno prevzemali svojo službeno pošto. Jaz sem tisti dan nameraval iti prevzeti pošto, vendar sem se na podlagi ocene dogajanja premislil. Tudi delo obrambnega atašaja se je po terorističnem napadu zelo spremenilo. Če smo prej v urade v Pentagonu, kjer smo bili akreditirani, lahko sami vstopali s službenimi izkaznicami, so nas po 11. septembru pričakale številne kontrole.

❓ KAKO OCENJUJETE POMEN PODPORE DRUŽINE PRI DELU NA DIPLOMATSKI DOLŽNOSTI V TUJINI?

Podpora družina je zagotovo ena izmed najpomembnejših stvari pri delu obrambnega atašaja. Ne glede na dejstvo, da je ataše vojaški predstavnik, v tujini predstavlja tudi svojo državo. Če jo hočeš predstavljati širše, tudi v kulturnem, zgodovinskem in družbenem pogledu, moraš imeti ob sebi družino. Na vojaški diplomatski dolžnosti v Združenih državah Amerike sta me spremljala žena in sin, hčerka, ki je maturirala, pa je ostala doma. Prav soproga mi je bila v tujini v veliko oporo in podporo, saj si je tudi ona ustvarila svoj krog prijateljev ter poznanstev.

❓ MED ŠOLANJEM IN POZNEJE SLUŽBOVANJEM V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE STE NAVEZALI TUDI NEPRECENLJIVA PRIJATELJSTVA IN POZNANSTVA, KI SO VAM LETA POZNEJE POMAGALA PRI RAZISKOVANJU IN TUDI ORGANIZACIJI MEMORIALNE

Prednostna naloga dela je bilo zagotoviti polnopravno članstvo Slovenije v Natu.

SMUČARSKA TEKMA POD MANGARTOM. PRAV PO VAŠI ZASLUGI SMO SLOVENCIM VEČ KOT 50 LET PO DOGODKU IZVEDELI ZA SMUČARSKO TEKMO AMERIŠKE 10. GORSKE DIVIZIJE. NAM LAHKO PREDSTAVITE PODROBNEJŠE OKOLIŠČINE TEGA ODKRITJA?

Po letu dni študija na vojni šoli ameriške kopenske vojske sem julija 1996 obiskal Denver v Koloradu, kjer sem se srečal s predstavniki Nacionalne garde Kolorada. Ker sem že od mladih nog smučarski navdušenec, sem obisk izkoristil tudi za ogled slovitega ameriškega smučarskega središča v Vailu, kjer stoji smučarski muzej. Oglel sem si zbirko zgodovine ameriškega alpskega smučanja. Posebno vesel in ponosen sem bil, ko sem na panoju zagledal fotografijo naše alpske smučarke Mateje Svet, ki je bila dobitnica jugoslovanske zlate kolajne v ženskem slalomu na svetovnem prvenstvu v alpskem smučanju leta 1989. Za njeno sliko pa sem opazil zbirko, ki je bila posvečena vojakom ameriške gorske divizije. Za to enoto sem izvedel že prej od svojega civilnega svetovalca na ameriški vojaški šoli. To je bil upokojeni major slovaških korenin John Skvarna, ki je kot ameriški vojak deloval v 88. diviziji, ki je po koncu druge svetovne vojne v Posočju nadomestila ameriško 10. gorsko divizijo. Ob obisku smučarskega muzeja v Vailu sem si za spomin kupil monografijo divizije. Po ogledu muzeja sem si v vročem poletnem dnevu privoščil osvežitev v baru ob muzeju in z zanimanjem obračal liste kupljene knjige. Na eni strani me je pričakalo presenečenje. Zagledal sem slike z urjenja na Mangartu. Vedel sem, da gre za slovenski Mangart. Le nekaj strani naprej pa je bil natisnjen pomanjšan faksimile naslovnice divizijskega glasila *Blizzard*, ki je izšel 10. junija 1945. V zelo drobnem besedilu sem prebral o veleslalomski tekmi ameriških vojakov na Mangartu 3. junija 1945. Po vrnitvi v domovino sem začel iskati lokacijo tekmovanja. Medtem sem iz denverske knjižnice v Koloradu, ki hrani arhiv 10. gorske divizije, dobil kopije dodatnih fotografij. Med raziskovanjem okolice Mangarta se mi je na Mangartskem sedlu pogled ustavil na melišču pod Mangartom, ki je bilo prikazano tudi na arhivski fotografiji. Tako sem odkril do takrat še popolnoma neznan poglavje ameriško-slovenske vojaške smučarske zgodovine in začel sem raziskovati smučarsko tekmo ameriških vojakov na Mangartu. V spomin na to tekmo smo ob veliki podpori občine Bovec leta 2011 organizirali prvo memorialno tekmo, na katero smo povabili tudi potomce ameriških vojakov, ki so tekmovali na

Mangartu leta 1945. Pozneje je bil v spomin na ta dogodek posnet tudi dokumentarni film *Misija Mangart* (angl. *Mission Mt. Mangart*) pod vodstvom ameriškega avtorja, režiserja in producenta Chrisa Anthonyja, ki je predlani na filmskem festivalu v Cannesu dobil nagrado za najboljši zgodovinski film. Člani Združenja vojaških gornikov pa smo leta 2020 izdali zbornik referatov *Američani na Mangartu 1945*.

❓ LETOS PRAZNUJEMO POMEMBEN JUBILEJ. 30. OBLETNICO VZPOSTAVITVE VOJAŠKE DIPLOMATSKE MREŽE REPUBLIKE SLOVENIJE. KAKO SE DANES SPOMINJATE OBDOBJA, KO STE BILI DEL TE MREŽE TUDI VI?

Najprej bi rad pohvalil Ministrstvo za obrambo, da je ob 30-letnici na Brdu pri Kranju pripravilo zanimiv dogodek z vsebinsko zelo bogatima okroglima mizama o zgodovini in prihodnosti vojaške diplomatske mreže pri nas. Nato je sledilo prijetno družabno srečanje vseh, ki smo kadar koli delovali kot vojaški diplomatski predstavniki v tujini. Opazil sem velik napredek, po drugi strani pa sem razočaran, da so nekatere težave, s katerimi smo se ukvarjali že v preteklosti, še vedno prisotne. Napakam navkljub smo vendarle na pravi poti. Zelo sem vesel in ponosen, da sem imel priložnost ter čast, da zastopam svojo državo Slovenijo v tujini.